

Шабац (7·4) и Зајечар (7·1), у Војводини Нови Сад (10·0), Велики Бечкерек (7·8) и Панчево (7·1), у Црној Гори Колашин (11·0), Никшић (9·4) и Цетиње (8·1), у Хрватској и Славонији Беловар (10·6), Карловац (9·8), Вараждин (9·7), Осек (9·5), у Далмацији Херцегнови (12·5), Сплит (10·3) и Котор (9·1), док су у Словенији најнастањенији домови у Марибору (22·4), Цељу (20·8) и Птују (13·0).

Код шест највећих градова у држави социјални су услови овакви: У Београду је густина становништва $9311 \cdot 7^1$ на 1 км^2 , на 37 домаћинства долази 10 домова, а у једном дому станује просечно 15 становника. Загреб и Суботица, као даљи највећи градови, имају потпуно другачије услове. У Загребу је, пре свега, густина настањености знатно мања, $1641 \cdot 5$ на км^2 , на 46 породица долази 10 кућа, много више но у Београду, а у једној кући има око 19 особа. Суботица има још мању густину, $130 \cdot 8$, око 15 породица станују у 10 кућа, а у једној кући 7 особа. По тим чињеницама излази да се Суботица не може никако сматрати као велики град у оном смислу као што су Београд и Загреб, него потпуно одговара условима густо насељеног среза. И Сарајево има веома велику густину становништа, јер на површци од квадратног километра живи $5101 \cdot 3$ становника, али у 10 домова станује 19 породица, а у једном дому 9 особа. Најгушће су настањене куће у Љубљани, просечно са 20 особа, осим тога у свакој кући живе четири породице, али се не може рећи колика је густина становништва, јер нема података о површини града, односно градског атара. Исто се тако не зна колику површину заузима Скопље, које по својим друштвеним условима потпуно одводи патријархалном типу: у једном дому живи просечно шест особа, а у десет домова око 12 породица. Поред споменутих градова, врло су густо настањени Марибор, $4377 \cdot 3$ на 1 км^2 , Тузла $780 \cdot 1$, Брод Славонски $505 \cdot 8$, Осек $643 \cdot 7$, Бања Лука 375.

О Јеврејима до сада није ништа споменуто, јер су се настанили по највећим градовима; зато ћу о њима овде написати неколико речи, ради карактеристике. У градовима са више од 20.000 становника живе 807700 Јевреја, т.ј. око 7% целог становништва, али они овде учествују са приближно 60%. Осталих 26600, одн. 40%, распоређени су по осталој територији државе.

Задатак овог приказа је био да изнесе главне резултате последњег пописа, а све остало се јасно види из приложених карата.

П. Вујевић.

Краљевина Срба, Хрватска и Словенаца, „Речник Места“ — 1925 — По званичним подацима Министарства Унутрашњих Дела саставило и издало издавачко предузеће „Народна Просвета“, Београд. 8°.

Књига, знатно велика, има три дела: Предговор, I део: Административна подела Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца и II део: Регистар свију места; сви они обухватају $XXIV + 596 + 468 = 1088$ страна.

Предговор каже оправдани узрок и начин постанка овога Речника. Он нарочито истиче да су у делу најновији подаци добивени пред крај 1924. г. од појединих општина по наређењу Министарства Унутрашњих Дела, које је и прикупило сву ову грађу и саставило речник. Само број домова и становника „потичу из ранијих година“. Остала грађа у Предговору обухвата ове три таблице: 1. Списак жупанијских области; 2. Списак срезова и 3. Списак управних општина и градова.

¹ У „Гласнику Геогр. Друштва“ св. 7. и 8., стр. 345, погрешно је унесено $7311 \cdot 7$.

Ја сам врло пажљиво прочитао оних само неколико реченица у овоме, па нашао неколико нетачних и нејасних места. Не види се нпр. одакле су узети бројеви за домове и становнике у појединим насељима; нема накнадних измена на крају речника; изговор имена појединих насеља није овде увек најсигурнији и књизи није име *Речник свију Месџа*.

I. део обухвата административну поделу Краљевине по новој уредби на ибласти. Изнесено је за сваку област: назив општине; седиште њено; места која састављају општину; које је врсте насеља то место; број домова готово за свако место; број становника готово за свако место и свакоме месту најближа пошта државна. Све сам податке и грађу из овога I. дела сумарно груписао у ове четири таблице: I. Број становника по областима према попису ис 1921. и према овоме Речнику; II. Преглед површина, становника, домова и насеља по областима; III. Врсте и број насеља по појединим областима и IV. Сеоски и Градски становници по областима. (В. табл. I, II, III и IV на стр. 182, 183 и 184).

По подацима из прве таблице излази да је број становника у нашој земљи 12,523.237, те је разлика између овога броја и онога из 1921. год. + 505.914. У каквим су односима ти бројеви по појединим областима може се видети из те таблице. У опште је прираштај за тако кратко време врло велики, неприродан; за поједине пак области је он интересантан, јер док природни прираштај изгледа превлађује код већине области, не може се објаснити онолики прираштај у Љубљанској, Зетској, Скопској, и Нишкој области, нити се још мање наћи оправдан разлог за онолико минусе у прираштају у Дубровачкој, Сарајевској, а нарочито Врбаској области.

Друга таблица, где су бројеви за површине, становнике, домове и насеља у појединим областима, казује да на државној површини 248.987 км² има 2.186.443 дома, који су распоређени на 30.116 насеља разних врста. Друга је половина ове таблице особито знатна; она износи однос насеља према површини, становницима и домовима, даље однос домова према површини и однос становника према домовима. За даље студије мислим, овај ће материјал имати своју изузетну вредност.

Трећа таблица има у себи врсте и број насеља по појединим областима. И она има своју изванредну вредност. Са знатно повећаном државном територијом и становницима добили смо и такве врсте насеља које дотле нисмо имали. Па ипак мислим да се сви ти нови типови могу свести на оне наше основне, у Антропологеографским Проблемима Ј. Цвијића, кад се само у оваква пописивања буде унело више система и кад пописивачи добију јасне дефиниције о појединим врстама наших насеља.

У четвртој таблици дао сам преглед по областима сеоских и градских становника. Ради бољег разумевања помињем да сам у градске становнике уписао оне из градова, предграђа и предместа, вароши и варошица, тргова, трговишта и места; становнике осталих врста насеља ја сам уписао у сеоске.

II. део ове књиге има *Регистар свију месџа*. То је прва наша књига, у којој су сва наша насеља са целе наше државне области, поређана по азбучном реду. Свакоме је месту одређено којој врсти насеља припада, којој општини, срезу, области и која му је најближа пошта државна. Више него ишта друго овај регистар говори о заједници и јединству ова наша три племена једнога народа. Јер кад се пажљиво прегледају сва имена насеља видеће се јасно да су поједина од тих имена у свему иста и у Словенији и у Јужној Србији, Банату и Црној Гори.

II Преглед површина, становника, домова и насеља по областима

Редни број	ОБЛАСТ	Површина у км ²	Број станов- ника области по ланцима	Број домова у области по рејанит.	Број насеља у области по рејанит.	1 насеље на км ²	1 насеље на становника	1 насеље на домова	Домова на 1 км.	Становника у 1 дому
1	Бачка	7267.0	586287	99395	214	33.96	2736.66	464.46	13.68	5.88
2	Београдска	9581.4	770290	139290	216	44.36	3566.16	644.86	14.54	5.53
3	Битолска	11960.0	366553	71446	792	15.10	462.94	90.21	6	5.13
4	Бихаћска	5603.0	229504	36485	543	10.32	422.66	67.19	6.51	6.29
5	Брегаличка	4956.0	109416	20429	264	18.77	414.45	77.35	4.12	5.35
6	Ваљевска	2457.8	143372	22621	213	11.54	673.10	106.20	9.20	6.34
7	Врањска	5869.7	265224	42401	600	9.78	442.04	70.67	7.22	6.25
8	Врбаска	9019.0	382749	63139	708	12.73	540.60	89.18	7	6.06
9	Дубровачка	2649.4	115813	21765	242	10.95	478.57	89.94	8.22	5.32
10	Загребачка	8162.3	808975	132200	2035	4.01	397.53	64.96	16.20	6.12
11	Зетска	13326.0	388337	72255	1439	9.25	269.93	50.21	5.42	5.37
12	Косовска	8471.9	366675	57164	970	8.73	378.01	58.93	6.75	6.42
13	Крушевачка	2709.9	161319	28014	303	8.94	532.40	92.45	10.34	5.76
14	Љубљанска	9489.0	622041	94852	4816	1.97	127.08	19.69	9.99	6.50
15	Мариборска	7569.0	633198	115632	2189	3.45	289.26	52.82	15.30	5.50
16	Моравска	2899.4	201209	35576	221	13.11	910.44	160.95	12.29	5.66
17	Мостарска	9139.0	268585	46980	1037	8.81	259	45.30	5.14	5.72
18	Нишка	7269.3	450873	70365	669	34.45	673.95	105.18	9.70	6.40
19	Осијечка	3551.3	798121	148273	1566	8.55	509.65	94.68	11.08	5.38
20	Подринска	6094.1	423730	80262	244	25	571.74	92.51	9.70	6.17
21	Подунавска	4230.5	232917	47088	196	21.58	1736.59	328.94	13.17	5.28
22	Пожаревачка	14121.9	644080	113970	2637	5.35	244.24	43.22	8.07	5.64
23	Прим.-Крајиш.	8435.8	279953	47854	1106	7.62	253.12	43.26	5.69	5.85
24	Рашка	8405.0	279196	46093	1547	5.43	180.47	29.79	5.48	6.06
25	Сарајевска	8809.0	375311	62704	696	12.71	539.23	90.09	7.09	5.99
26	Скопска	9836.4	519381	90752	750	13.11	692.50	121	9.23	5.72
27	Сремска	6865.9	420456	81969	279	24.61	1507.01	293.79	11.96	5.13
28	Српска	6352.4	261022	50242	218	29.13	1197.44	230.46	7.91	5.19
29	Тимочка	10116.0	286386	44642	1044	9.69	274.31	42.76	4.41	6.41
30	Травничка	8918.0	421424	79033	956	9.33	440.82	82.67	8.87	5.33
31	Тузланска	7555.7	234830	41029	732	10.32	320.80	56.05	5.43	5.72
32	Ужичка	3864.4	263221	48114	300	12.88	877.40	160.38	12.45	5.47
33	Шумадијска	24898.7	1252323	2186443	30116	8.26	417.82	72.60	8.78	5.73
	Свота									

I Број становника по областима према попису из 1921. и Речнику Места из 1925. године

Ред. број	ОБЛАСТ	По по- пису од 31-ХИИ. 1921.	По Речнику Места 1925.	Прира- штај
1	Бачка	590500	586287	— 4213
2	Београдска	762493	770290	7797
3	Битолска	341095	366653	25558
4	Бихаћска	217023	229504	12481
5	Брегаличка	104460	109416	4956
6	Ваљевска	133984	143372	9388
7	Врањска	249321	265224	15903
8	Врбаска	423240	382749	— 40491
9	Дубровачка	136698	115813	— 20885
10	Загребачка	809482	808975	— 507
11	Зетска	348957	388337	39380
12	Косовска	351990	366675	14685
13	Крушевачка	152976	161319	8343
14	Љубљанска	537079	622041	4962
15	Мариборска	624121	633198	89077
16	Моравска	183959	201209	7250
17	Мостарска	265330	268585	13255
18	Нишка	422273	450873	28600
19	Осијечка	775723	798121	23398
20	Подринска	182358	212689	30331
21	Подунавска	405113	423730	18617
22	Пожаревачка	219103	232917	13814
23	Прим.-Крајиш.	621708	644180	22372
24	Рашка	264803	279953	15150
25	Сарајевска	287214	279196	— 8018
26	Скопска	336423	375311	38888
27	Сплитска	469111	519381	50270
28	Сремска	407025	420456	13431
29	Тимочка	240506	261022	20516
30	Травничка	280709	286386	5677
31	Тузланска	416413	421424	5011
32	Ужичка	214271	234830	20559
33	Шумадијска	241862	263221	21359
	Свота	12017323	12523237	505914

III Врсте и број насеља по појединим областима

Поједини број	ОБЛАСТ	Град	Предграђе	Предместіје	Варош	Варошица	Трг	Трговішта	Место	Село	Вас	Крај	Засељак	Zaselle	Selišće	Салаш	Мајур	Marof	Махала	Пустара	Чарда	Чифлик	Виноград	Grajsčina	Vlastelinstvo	Vlast. dvor	Осамљене куће	Остало	
1	Бачка	3	—	—	—	2	—	—	—	116	—	—	3	—	—	—	37	6	—	—	35	1	—	—	—	—	6		
2	Београдска	3	—	—	3	5	—	—	—	172	—	—	28	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	1		
3	Битолска	1	—	—	6	7	—	—	—	739	—	—	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		
4	Бихаћска	—	—	—	6	7	1	—	—	437	—	—	88	—	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—	—	—	—		
5	Брегаличка	—	—	—	1	6	—	—	—	254	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
6	Ваљевска	—	—	—	1	3	—	—	—	199	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
7	Врањска	—	—	—	2	7	—	—	—	574	—	—	17	—	—	—	—	—	57	—	—	—	—	—	—	—	—		
8	Врбаска	1	1	—	0	2	—	—	—	638	—	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
9	Дубровачка	2	—	—	12	2	—	—	—	197	—	—	146	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	14		
10	Загребачка	4	4	2	17	4	2	5	1	1807	—	—	294	—	—	—	4	3	—	—	—	—	1	4	19	6	1		
11	Зетска	—	—	—	17	21	—	—	—	1102	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
12	Косовска	—	—	—	3	11	—	—	—	855	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
13	Крушевачка	—	—	—	1	6	—	—	—	287	—	—	338	860	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7		
14	Љубљанска	11	—	—	—	1	20	—	10	110	3446	66	2	2	—	—	—	11	—	—	—	—	10	—	—	4			
15	Мариборска	—	—	—	—	7	37	3	19	172	1842	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4			
16	Моравска	—	—	—	4	4	—	—	—	203	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		
17	Мостарска	3	7	—	4	4	—	—	—	955	—	—	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3		
18	Нишка	—	—	—	3	8	—	—	—	624	—	—	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5		
19	Осијечка	6	—	—	3	9	1	9	—	1077	—	—	216	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
20	Подринска	—	—	—	3	6	—	—	—	204	—	—	155	—	—	—	—	—	—	—	140	—	—	2	2	24	4		
21	Подунавска	2	1	—	2	16	—	—	—	191	—	—	11	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11		
22	Пожаревацка	—	—	—	1	14	—	—	—	162	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		
23	Примор.-Крајишка	6	—	—	—	8	1	4	—	1547	—	—	1002	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		
24	Рашка	—	—	—	5	4	—	—	—	616	—	—	481	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19		
25	Сарајевска	1	—	—	5	7	—	—	—	1450	—	—	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11		
26	Скопска	1	—	—	3	4	—	—	—	667	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
27	Сплитска	5	—	—	5	33	—	—	—	546	—	—	128	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15		
28	Сремска	6	—	—	5	6	—	—	—	189	—	—	20	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17		
29	Тимочка	—	—	—	3	13	—	—	—	196	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3		
30	Травничка	5	—	—	5	5	—	—	—	960	—	—	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
31	Тузланска	5	—	—	4	13	—	—	—	932	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2		
32	Ужичка	—	—	—	4	8	—	—	—	439	—	—	278	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3		
33	Шумадијска	—	—	—	2	11	—	—	—	276	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
		65	13	3	116	260	61	22	30	18911	5288	66	3673	862	30	48	19	14	62	229	1	3	18	11	6	21	78	203	
		Свега																											

IV Сеоски и градски становници по областима

Редни број	ОБЛАСТИ	Становника по Речнику Места 1925.	Од тога броја има становника		На 1 градског долећив сеоск. становника
			сеоских	градских	
1	Бачка	586287	460278	126009	3·65
2	Београдска	770290	523959	246331	2·12
3	Битољска	366653	259626	107027	2·42
4	Бихаћска	229504	203655	25849	7·87
5	Брегалничка	109416	81590	27826	2·93
6	Ваљевска	143372	131798	11574	11·38
7	Врањска	265224	236754	28470	8·32
8	Врбаска	382749	331891	50858	6·52
9	Дубровачка	115813	82767	33046	2·50
10	Загребачка	808975	659498	149477	4·41
11	Зетска	388337	316264	72073	4·38
12	Косовска	366675	313200	53475	5·85
13	Крушевачка	161319	144187	17132	8·41
14	Љубљанска	622041	530089	91952	5·76
15	Мариборска	633198	524503	108695	4·82
16	Моравска	201209	173930	27279	6·40
17	Мостарска	268585	231316	37269	6·20
18	Нишка	450873	377085	73788	5·11
19	Осијечка	798121	668678	129443	5·17
20	Подринска	212689	189594	23095	8·20
21	Подунавска	423730	312995	110735	2·82
22	Пожаревачка	232917	189230	43687	4·33
23	Приморско - Крајишка	644080	576731	67349	8·56
24	Рашка	279953	242460	37493	6·47
25	Сарајевска	279196	202525	76671	2·64
26	Скопска	375311	259106	116205	2·23
27	Сплитска	519381	404762	114619	3·53
28	Сремска	420456	318648	101808	3·13
29	Тимочка	261022	207376	53646	3·86
30	Травничка	286386	247229	39157	6·31
31	Тузланска	421424	354055	67369	5·26
32	Ужичка	234830	206924	27906	7·41
33	Шумадијска	263221	226373	36848	6·15
	Свега	12523237	10189076	2334161	4·37

Осим осталих проблема који ће се нашем научном свету појавити баш у овоме регистру ја хоћу да истакнем само један: може ли имати етимолошке везе тако чест свршетак имена српских насеља на *вац* (Пожаревац, Крушевац, Петровац, Рековац, Јовац) са старословенским *вѣсь*, што је, познато је, значило *село*. Јер у Словенији имају готово свуда место нашега израза *село* израз *вас*, па се и извина село још и данас тако зову: Стара Вас, Павлова Вас, Дедња Вас, а у једном делу Хрватске налазимо за то облик *вес*: Радина Вес, Велика Вес, Мартинска Вес, па тако и у Чехословачкој: Нова Вес. Помињем да се и у једној хрисовуљи Првовенчаног (Моп. Serb. стр. 11.) налази на три места тај старословенски облик: Дољ на Вѣсь, Горажда вѣсь и Накљь вѣсь.

„Народној Просвети“ се може пожелити још које издање овако корисно, само би јој скренуо пажњу да је преко потребно прво добро смислити цео план рада па тек приступити прибирању материјала, сређивању његовом и онда публиковању.

Е. Ј. Цветић.